

NAIESTE HAAAL

Tänapäeva naise
Mari Raamot

NAIESTE

ILUDUSVÖISTLUSTE VASTANE MEELEOLU KASVAB.

Lisaks teistele on nüüd ka saksa naised alga-
nud võitlust iludusvõistluste korraldamise vastu.
Saksa naisorganisatsioonid esitasid siseministrile järg-
mise märgukirja: „Alla kirjutatud naisorganisatsioonid
paluvad härra siseministrit Saksamaal ära keelata naiste
iludusvõistluste korraldamist. Juba mitu aastat järjest
korraldatakse Saksamaal iludusvõistlusi naistele. Meie
asume arvamisel, et need korraldused ei ole esiteks aja-
kohased ja et need ka üldiselt tulevad lõpetada, sest ei
saa pidada inimvääriliseks asjaolu, et inimesi hinna-
takse väljapanevate esemetena ja neid, kui sarnaseid,
auhinnatakse. Sarnane naise käsitlemine on naissoole
alandav. Sarnane enese väljapakkumine avalikkuse ees
hävitab naises häbitunde. Sarnased iludusvõistlused
on meie arvates kurvaks tõenduseks, kui madalale tasa-
pinnale on Saksamaal langenud sugude vahekord. Et
sarnaseid võistlusi üldse sallitakse, et neid koguni ikka
sagedamini korraldatakse, on kurvaks tõenduseks meie
kõlbliste mõistete langusest. Riikliku keelu kaudu saaks
avalikkusele kergemini selgeks iludusvõistluste madal
kõbliline tasem. Meie juhime tähelepanu asjaolule, et
Itaalias juba mineval aastal keelati iludusvõistluste kor-
raldamine, et Schweitz ja mitmed põhjamaa riigid keel-
duvad korraldamast iludusvõistlusi, mis on kindlaks
tundemärgiks, et neil mail lugupidamine naisest on
tõsisem ja arusaamine iludusvõistluste hävitavast mõ-
just on selge. Meie ootame, et ka Saksamaal ära keela-
takse iludusvõistluste korraldamine.“

SAKSAMAAL LOODI 1932. A. „NAISTE FRONT“, NAISTE ÕIGUSTE KAITSEKS RIIGIS, PEREKONNAS JA KUTSEELUS.

See front, kuhu tema põhikirja § 1. järele kuuluvad
kõik naised, hoolimata nende poliitilisest meelsusest,
asutati juuli alul Hamburgis. Parteipoliitiliste küsi-
mustega see organisatsioon tegeleda ei kavatse. Ta koos-
neb üksikliigetest. Liikmeks võib saada iga naine, ta-
sudes õige mõõduka liikmemaksu.

Naiste frontid ülesanded oleks järgmised:

1. Võidelda kõigi katsete vastu naisi välja tõrjuda poliitilisest ja avalikust elust;
2. võidelda kõigi püüete vastu kitsendada naiste vaba õigust kutsetöö ja palgalise töö peale, ehk seda neilt üldse röövida;
3. võidelda vägivaldla tarvitamise vastu ilmavaate-
liste ja poliitiliste lahkarvamiste selgitamisel. Olles sü-
gavalt veendunud, et saksa rahvas oma praeguses seisus-

korras ei saa läbi ilma naiste jõu ja emavõime täieliku
maksvuselepeäsemata, naiste front võitleb naiste ühe-
õigusluse jalule seadmise eest perekonnas, kutseelus ja
riigis, kui ka inimese õiguse eest töö ja kutse peale,
samuti kui tema eesmärgiks on saksa rahva kultuuri-
lisele tasapinnale vastav poliitiline võitlus.“

Sarnase naiste frontid loomine Saksamaal on täitsa
arusaadav. Saksa naised on võrdlemisi väga kõrgel hari-
duslikul tasemel, on endile kätte võitnud võrdlemisi
hea seisukoha kutseelus ja üldtunnustatud head töö-
jõud ja organisaatorid.

Kuid praegusel ajal, mil üldine olukord Saksamaal
on muutunud eriti raskes ja segaseks, on seal alanud
suur naiste tagasitõrjumine kohtadelt, avalikust elust
üldse, ning isegi on hakatud kitsendama suurel määral
naiste haridusvõimalusi.

Nii on saksa arstiteaduskondade juhatus esinenud
ministeeriumitele, ülikoolidele ja arstide seltsidele nõud-
misega, et tulevikus ülikoolidesse lubatakse vastu võtta
arstiteaduskonda ainult 5 protsenti naisi üliõpilaste üld-
arvust.

Leipzigis on koguni kaugemale mindud. Seal on
vastu võetud kutseühingute poolt (kus muidugi mehed
otsustavad): „Naiste õppimine kõrgemates õppeasutis-
tes tuleb väga tugevalt piirata; keemia, füüsika, ajaloo
ja teised teaduskonnad tulevad naistele sulgeda.“

Sarnased otsused on tõenduseks, et saksa naistel
ees seisavad rasked võitlusepäevad.

HELEN KELLER GLASGOVI ÜLIKOOLI AUDOKTORIKS.

Tuntud kurtumm-pime Helen Keller on Glasgovi
ülikooli poolt valitud õigusteaduse audoktoriks, tunnus-
tuseks tema sotsiaalsete uurimuste ja püüete eest, mida
ta suutnud läbi viia hoolimata looduse karmi takistu-
sele, olles kurtumm ja pime juba varajases lapsepõl-
vest saadik. Doktori diploomi üleandmine sündis suure
pidulikkusega. Helen Keller ise ei saanud silmadega
jälgida üleandmise pidulikkust, samuti nagu ta ei kuul-
nud pidukõnesid ja muusikalisi ettekandeid. Ta oli aga
tänuulik ja liigutatud ning ütles pärast, tema auks kor-
raldatud banketil, oma kõlata häälega, milline on nii
suures vastolus ta suure, jõurikka koguga, et ta on
diplomid vastu võtnud tunnustusena, et nüüdsest peale
normaalsed inimesed hindavad pimedaid ja kurtumme
inimesi enestega üheväärilistena.

21-sel juulil korraldasid inglise naised Helen Kel-
lerile Londonis suure rahvusvahelise vastuvõtu, mis ku-
junes väga suurejooneliseks ja pidulikuks.

(Järg 100. lhk.)

SISUKORD: 1. Oma õiguste eest. 2. Kirjanduslik veste. 4. Veste tänapäevast. 4. Kuidas kujunes Mari Raamot. 5. Margaret Sanger'i elutöö juubel. 6. Naiste ühistunde. 7. Kroonika.

Naiste Hääl

Eesti Naisliidu
Häälekandja

Ilmub
üks kord kuus

TELLIMISE HIND: Toimetaja: MARIE REISIK. Väljaandja: EESTI NAISLIIT. KUULUTUSTE HIND:
1 aasta peale . . . Kr. 2.— Toimetaja kodune aadress: Pikk tän. 36—15. Tel. 453-81. 1 lehekülge . . . Kr. 30.—
1/2 aasta peale . . . „ 1.20 Toimetuse ja talitus asub: 1/2 lehekülge . . . „ 20.—
Väljamaa tellimine „ 3.— TALLINN, SUUR KARJA T. 10—5. TELEF. 446-28. 1/4 lehekülge . . . „ 10.—
Üksiknumbri hind 20 senti. Avatud kella 12—2. **Üksiknumbri hind 20 senti.**
Tellimise hind koos „Eesti Naiseaga“ — aastas Kr. 5.—, 1/2 aastas Kr. 2.75.
Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja teised lehetellimiste vastuvõtjad.

September 1932

Nr. 9

VI aastakäik

6-mal augustil pühitses Mari Raamot oma 60-aastast sünnipäeva. 10-mal septembril kavatses kodukaitse pidulikult mälestada Mari Raamoti mitmekülget, väsimatut tegevust eesti avalikus elus. Tahaks loota, et praegu veel nii noorel ja elurõõmsal Mari Raamotil kauaks jätkub jõudu, tahet ja värskest seltskondlikuks tööks, millele ta rakendanud kogu oma elujõu. Alates kodukaitse juhi vastutusrikka tööga, milline juba aastaid on Mari Raamoti peamureks, mälestab teda oma tujuküllase, nõuka kaastöölisena suur hulk organisatsioone. Nende hulgas ei puudu ka Eesti Naisliit. Naisliit tervitab oma kauaaegset revisjoni komisjoni liiget, väsimatut naistegelast, südamlikult ta sünnipäeva puhul.

Omapärasemaid liiube meie naiste hulgas, on Mari Raamot erinev ka seega, et ta oma üleloova elu- ja noorusjõuga on meile kõigile julgustuseks, et noorus ja elujõud ei tarvitse olla seotud aastatega. Soovime lugupeetud juubilarile veel kauaks, kauaks jõudu, noorust ja sädelevat elurõõmu!

Oma õiguste eest.

Nõupidamine uue perekonnaseaduse eelnõu asjus.

Protestihääle kogumise aktsiooni esimesi nähtavaid tulemusi.

See oli 2. juulil 1931. a., kui naisorganisatsioonide esindajad riigivanema ja sise- ja kohtuministri juures käisid suure delegatsiooniga esitamas protestiallkirju, mis kolme paksu kausta köidetud, olid kogutud protestiks kodifikatsiooni osakonna poolt väljatöötatud perekonnaseaduse eelnõu vastu. Kuna selle eelnõu aluseks on võetud praegu maksev Balti eraõigus, mis vaimult iganenud ja tegelikus elus võimaldab arvukaid konflikte ja arusaamatusi iseseisva tegevusega harjunud naiste elus, ei leidnud naised soovitava olevat nimetatud eelnõu seaduseks saamise, mis ebaõiglase olukorra oleks fikseerinud juba pikemaks ajaks, vähemalt mõnekümneks aastaks. Sellepärast võeti ette allkirjade kogumine viimase naiskongressi poolt kinnitust leidnud hukkamõistvale resolutsioonile,

mis leidis niivõrt suurt arusaamist mitte ainult naiste, vaid ka meeste ringkonnas, et kokku tuli mitte vähem kui 32 000 allkirja, nende hulgas poliitikategelaste, seltskonnategelaste, õigusteadlaste, üldse kõigi intellektuaalsete kihtide üldiselt tuttavaimate esindajate nimed.

Hääletekogumise aktsiooni esimese nähtava tulemusena võib märkida nõupidamist, mis maad leidis sise- ja kohtuministri härra A. Andersoni algatusel 26. mail 1932. Nõupidamisest võtsid osa peale kodifikatsiooni komisjoni liigete terve rida kohtutegelasi üle maa, eesotsas riigikohtu esimehe K. Partsiga, õigusteadlaste seltside esindajaid ja Naisliidu, Akadeemiliste naiste ja naisjuristide asemikke. Ainult mõni päev vähem kui aasta nõudis aega esimene rea-

geerimine organiseeritud naiste nõudeavaldusele, mis asjaolust võiks õigustust otsida kaebusele, et asjade käik meil üldiselt on väga pikaldane. Käesoleval juhul siiski oleks ülekohus selle üle nuriseda, kuna naised ise korduvalt on rõhutanud, et soovitavaks ei pea ruttamist uue perekonnaseaduse maksmapanekuga, vaid pigem on valmis leppima kas või praeguse seaduse edasikestmisega veel mõned head aastad, kui aga uus seadus saaks tõepoolest küps, läbikaalutud ja naise huvidele igakülgset vastav.

Arvamuste ja tõekspidamiste muutused võivad sündida üle öö, enamasti siiski nõuab ümberkujunemine aga pikemat aega. Ka see vaheaeg, mis möödus kõne all oleva eelnõu valmisaamisest komisjonis kuni viimase nõupidamiseni, näib olevat olnud tarviline teatud murrangu sündimiseks avalikus arvamises. Sest kui veel mõni aeg tagasi eriti komisjoni enese ja selle lähedalseisvais ringkonnis võis märkida täielist rahulolu komisjoni senise tööga, järelikult eelnõu aluste õigekspidamist, siis nüüd nõupidamisel selgus üllatavalt, isegi väga suurel määral üllatavalt, et komisjoni esimees ja aruandja nõupidamisel, prof. Uluots, paiguti pea-aegu üksi jäi oma väidetega ja seisukohad, mida naiste esindajad ette tõid, suure häälteenamisega läbi läksid. Kui sellest asjaolust teha järeldusi, tohiks arvata, et vahepeal on sündinud otsustav pööre ametlikes ringkonnas tulevase perekonnaseaduse aluste asjus ja et see pööre oma mõju ei jäta avaldamata eelnõu edaspidisel kujunemisel.

Nõupidamisel, mis peale sise- ja kohtuministri sissejuhatavat tervituskõnet tööle asus riigikohtu esimehe K. Partsi juhatusel, päris kaaluva osa, nagu see loomulik, abikaasade varavahekordade korraldamise küsimus. Nagu see endistest harutlustest ja arvustustest küllalt tuttav, on kodifikatsiooni komisjonis väljatöötatud eelnõus tarvilikuks peetud võtta normaalsüsteemina varaühendust, mis niihästi abielurahva vara, kui ka naise varanduse annab täiesti mehe käsutusse Komisjoni aruandja peab seda süsteemi põhjendatuks kui äraproovitud ja mehe kui perekonna ülespidaja kohustustele vastavaks. Sellele vastu esitab Naisliidu juhatuse liige, õigusteadlane Elise Aron, naiste seisukohad, milles nõutakse varalahususe süsteemi normaalsüsteemina, mille järele kumbki abielupool valitseb ise oma varandust, kusjuures abielu lõppemisel kumbki pool osa saab abielu kestel soetatud ühisest varandusest.

Pikkade läbirääkimiste kestel selgub ilmselt, et komisjoni seisukohad vähemusse on jäämas ja naiste ettepanekud pooldamist leiavad huvitaval kombel ka kohtu esindajate hulgas.

Varalahususe süsteemi kaitsevad teiste hulgas riigikohtunik T. Grüntal, Tartu õigusteadlaste seltsi esindaja K. Ein j. t. Juhitakse tähelepanu, et see süsteem tarvitusel on terves reas kultuurimaades ja mingeid halbu tulemusi ei ole annud, mispärast põhjust pole kõnelda ainult ühe süsteemi „äraproovitusel” ja tegelikule elule vastavusest. Huvitavamatest vastuväidetest varalahususe süsteemi vastu tuleks siinkohal kindi naelutada seda, mis komisjoni esimehe poolt ette toodi, nimelt, et see ei taga ühist tegevust perekonnas, kuna mees oma ette ajab oma vara taga, naine oma vara. Õigusega küsitakse selle väite ettetoajalt, kas siis ainult mehe ülevõim ja ainuvalitsus suudab kindlustada perekonna huvid ühtlust ja mitte vastastikune kokkukukulus, ühine huvitavus perekonna heakäekäigust. Peale pikemaid ja paiguti hoogsaid vaidlusi võidab häälteenamisega naiste poolt esindatud resolutsioon, millega

soovitavaks tunnistatakse abielurahva varavahekordade korraldamine varalahususe süsteemi alusel, kusjuures uues seaduses peavad leiduma määrused perekonna ülalpidamise kohustuste kui ka selle kohta, missugusest varandusest pooled osa saavad abielu lõppemisel. Siinkohal on naiste nõudmine, et kumbki pool abielu lõppemisel saab poole soetatud varanduse ülejäägist.

Teine tähtis küsimus, mis kõne alla tuleb, on **otsustamisõigus perekonnas**. Eelnõu ütleb küll, et otsustamisõigus abielu asjades on ühine, tühistab aga selle näiliselt kokkuleppe tarvidusele viipava kärpe otsekohe teisega, mis ütleb, et juhtumil, kui kokkuleppele ei jõuta, otsustamisõigus jääb mehele. Mehe ülevõimu perekonnas rõhutavad veelgi vanemliku võimu kohta käivad paragrahvid eelnõus, mis isa otsustamisõiguse laste kohta teevad täielikuks, ega näe ette ema nõusolekut Komisjoni aruandja ja prof. Uluots avaldab võõrastust, et naised niisugustes määrustes on võinud näha midagi üheõigusluse vastu käivat, vastupidi, üheõiguslus olevat siin täiel määral säilitatud, sest olla loomulik, et mehe sõnal ülekaal peab olema. Naised leiavad, et niisugusel korral, kui ühe poole otsustamisõigus tähendab üheõiguslust, see õigus ju ka väga hästi naise päralt oleks võinud olla, ega poleks see tarvitsenud riivata mehe üheõiguslikkuse tundeid.

Pikemate vaidluste tulemusena võetakse vastu resolutsioon, et mõlemal abikaasal peab olema **ühine otsustamisõigus** kõigis perekondliku kooselu kohta käivais asjuis, kuna lahkuminekute korral otsustab küsimuse ühe või mõlema abikaasa palvel kohus või selleks eriti loodav instants. Sellega lõpeb küsimus, mis

vaidlustel välja kutsub tuliseid feministlikke kõnesid nõupidamisest osavõtjate naisesindajate hulgast.

Sama soodsalt naistele lõpeb ka järgmine, **naise perekonnanime kandmise küsimus**. Eelnõu määrab, et naine ja perekond kannavad ainult mehe nime. Naised selle vastu kaitsevad oma nime kandmise õigust, kuna see on tähtis mitte ainult põhimõtte pärast, vaid on iseseisvalt tegelevaid naisi, kellele oma nime kandmise õigus on tähtis ka majanduslikult. Otsustati, et abielus võib naine säilitada soovi järele oma nime või kanda mehe nime koos oma nimega.

Viimane suur küsimus, mis nõupidamisel selgitust peab leidma, on vallaslaste juriidilise seisukorra parandamine. Naiste arvates osutab eelnõu ka selles küsimuses puudusi, ega taga vallaslapsele küllaldaselt seda kaitset, mis temale vaja korralikuks ühiskonna liikmeks kasvamiseks. Tähtsama saavutusena selles küsimuses tuleb nimetada seda, et vallaslaps isa kohta abielulise lapse õiguse omandab, kus kohus isa on kindlaks teinud või isa ise lapse omaks tunnistanud. Ka leiti, et seadus kindlamalt peaks väljendama vallaslapse kaitsele suunitud tendentsi, mis asjus aga tegelikkude ettepanekute esitamine jäeti kindlamakujulise komisjoni hoolde. Lõpuks võeti vastu sooviavaldus, et nõupidamine, kui eelnõu komisjonis siin vastuvõetud resolutsioonide kohaselt välja töötatakse, uuesti kokku kutsutakse. Sellega lõppes ainulaadiline koosolek, mille töö oli kestnud lühikeste vaheaegadega rohkem kui poolteist päeva.

Kahtlemata lubab see nõupidamine teha mõningaid järeldusi, esijoont seda, et meeolelu mõnes naiste väidetele seni kurtides ringkondades tõesti näib olevat muutunud ja et sellepärast seisukohad, mis naiste esindus ette tõi, tähelepanu ja ka vastuvõttu leidsid. Kas aga sellepä-

rast kindlustatud on uue perekonnaseaduse teokssaamine niisugusel kujul, nagu seda näha soovivad naiste õiguste eestvõitlejad, on veel väga ja vägagi iseküsimus. Kõigepealt oli nõupidamine, nii autoriteetne kui ta ka ei paistaks oma osavõtjate kaalu poolest, ometi täiesti era-laadiline ega oma seda ametlikkuse kohustavat aupaistet, mis meil tarviline näib olevat sõnadest teokssaamisel. Tema otsusi võidaks arvestada, kui selleks on olemas head tahet, viimase puudumisel aga võidaks neid ka ignoreerida või lihtsalt surnuks lasta iganeda. Kummat teed tahetakse käia, näeme muidugi tulevikus.

Sellepärast, kui me nõupidamise tulemustest refereerimisel loeme pealkirja, et naised läbi on viinud oma nõudmised, tundub see veidi ülehaaramisena. Üheks korraks tõesti naiste väited näiliselt suutsid võita häälteenamuse ei milleski kohustavalt koosolekult. Kuidas neid vastu võetakse riigikogu komisjonides ja täiskogus, on raske ennustada. Ometi tohiks needki tulemused rõõmustada kui ka ergutada. Rõõmustada, sest kui mitte muud, siis moraalselt võitu tähendavad nad ometi ja meie naissaadikutel, kui nad kord juhust saavad seadusandlikus kogus kaitsta perekonnaseadust naiste huvide kohaselt, on kahtlemata olemas seljatagune, millele toetada võides, et tegu pole mitte ainult mõne üksiku naisõiguslase mõtteeietusega, vaid tegelikkudele kogemustele toetavate isikute tõekspidamistele (kohtunikud, kel igapäevases elus juhust on tundma õppida seaduseparagrahvide ulatust inimsaatusel). Ka ergutama peavad need tulemused naisi oma tõekspidamiste kaitseks väljas olla täiel rinnel ja täielikus üksmeeles. Kui midagi üldse, siis nii saavutatakse eesmärk Nõupidamine riigikogu rahaasjanduse komisjoni ruumides oli tõenduseks, et mõnikord vankuma võivad lüüa isegi saja-aastased müürid.

Kuidas kujunes Mari Raamot.

Praeguseaja populaarsemaid, Eestis tuntumaid naisi, on kahtlemata Mari Raamot-Tamm. Tema 60-aastase sünnipäeva puhul 6. aug. k. a. võtsid küll kõik tähtsamad eesti lehed juubilari kohta sõna. Küll iseloomustati teda ja hinnati ta elutööd, küll toodi ta välise elukäigu kohta enam-vähem täpseid andmeid ja aastaarve. Loodan, et „Naiste Hääle” lugejad neist nüüd küllalt teadlikud on. Mind lubatagu siinkohal katset teha vaatlemisega, kuidas kangastus see huvitav ja omapärane naine.

Õrn tammetaimeke end sirutas läbi mullakamara — vägev, laiaoksaline, jändrik, vintske Taara tamm, mis kaitseb oma tugeva, iseteadliku tüvega, pilve poole püüdva krooniga õrnu, nõtkeid puud ja taimi tema juurtel — see on pilt, mis end peale sunnib Mari Raamot-Tamme kuju ees.

Oli see kotkapesa, kust võrsus see jõukülane, kehaliselt ja vaimliselt selgejooneline isik? Ei. Vaevalt võib võrrelda kotkapesaga madalat, õlgkatusega Kitsi talu elumaja, Tarovastu Ku-

resaares, laiade räästastega talumaja, kesk eesti talude ju nii omapärast murupõhjaga lille- ja „uibuaeda.“

Taluisa, keda Taevas kuue tütrega õnnistanud, alles hilja ühe pojukese kirjalõngaks tütrepere sekka poetanud, vääris oma kõrge, sitkesoonilise kujuga, oma päikeseliselt helendava kuld kollase laubaga puudekuninga tamme nime Nagu muistne laulik, adra taga astudes oma isaisade põlisel pinnal, sõlmis ta sõnu värsideks ja leidis neile sobivad viisid, et teopõlve tuska tuulutada, kupja piitsa pilgata. Kehvad liivaseljandikud põldudeks, ei tasunud rendikohake kuigi ohtralt temale kulutatud tööd ja vaeva. Aga kui nägusal, väga praktilisel prenaisel, Rennitite suguvõsast, tuhandete väikeste, vältimatute igapäevaste talituste järele õõtsuva hälli kõrval pilguke aega piisas, siis kõlasid madalast talutarest laulukeermed, sageli pereisa enese vaimusünnitused. Peagi segunesid vanemate hästi arenenud häältega laste peened pilikesed — see oli viimaste varajane eelõitsang. Varakult pidid tütre appi astuma ülivirgale, hoolikale emale, kes kõik perenaise raskemad kui ka tühisemad toimetused üle külvas vanasõnade ja tsitaatide kuldterakestega. Nii ei olnud lõbust ega huumorist kunagi puudust. Kitsi talu katuse all, eriti veel, kui isa viibis perekonnas keskel.

Üks asi oli, mida isa Tamm kunagi ei või-

nud sallida: ülekohus, olgu see kelle tahte poolt ükskõik kellele tehtud. Õigusetunne — kohusetunne, seda istutas, kasvatas, tuupis isa oma lastesse, seda said nad eluteele kaasa silmapaistvalt tähistatud kaasavarana isakodust. Isa õpetas lapsi sõnaga ja eeskujuga oma tõekspidamiste eest kedagi kartmatult välja astuma. Temal enesel tuli kord Kuresaare küla õigusi mõisniku vägivalla vastu kaitsmise eest 2 nädalat trellide taga istuda. See ei murdnud siiski sugugi eluvõitlustes karastatud selgroogu. Eesti lipp lehvis ikka kõrgel Kitsi talu katuseharjal, seda ei jõudnud ükski võim sealt alla kangutada. Selle eest kandis hoolt isa Tamm.

Kui tütre, kellest üks õrnas eas oli surnud, kooliealisteks said ja vallakooli mängides olid läbi käinud, pesitses armastava isa südamesse tõsine mure: kus täiendada oma andekate laste vaimuharidust? Seal väljahtas isa peas Lilli Suburgi nimi, kelle jutud Kitsi raamatu riivil mitte viimasel kohal ei seisnud. Isa Tamme algatusel asuski L. Suburg kogu oma kooliga Pärnust Viljandisse, ja selie eesti tütre kätte usaldas isa Tamm oma kolme, pärast ka neljanda tütre kasvatus (vanim tütar oli surnud perenaiseks ja temale sai isa koht).

Selgesti seisab vaimusilma ees Mari Tamm õpilasena oma lopsaka kasvuga, tervisest ja jõust lõkendavate palgedega, alati heas tujus ja valmis abistama nooremaid-nõrgemaid. Ka poeg

Kirjanduslik veste

Kirjanduslikke uudiseid.

Tartu ülikooli 300-aastase juubeli puhul ilmus hulk kaudselt või otseselt selle sündmusega seotud kirjandust, millest üks osa kindlasti väärrib ka laiema, mitte-eriteadlastest koosneva lugejaskonna tähelepanu. Puudutame sellelaadilistest raamatulist mõnd säärast, mis lähemalt käsitleb sünnipäeva-last, ülikooli, ennast. Esimesel kohal seisab siin küll ülikooliga seotud tegelaste endi koostatud koguteos „Tartu ülikool sõnas ja pildis“, — luksuslik väljaanne, mis annab ülevaate Tartu ülikooli kõigist tegevusaladest ja tegelaskonna koosseisust. Selle peamiselt nappe ning ülevaatlikke andmeid, arvustikke ja kokkuvõtteid sisaldava teose kõrval võiks mainida Karl Laguse memuaaride-kogu „Eesti ülikool Tartus“. Sündimatult ja teataval määral laialivalguvaltki jutustab Tartu ülikooliga ammuste sidemete kaudu ühendatud inimene ses raamatus oma mälestustest ja muljeist, andes Tartu eesti ülikooli saamis- ja arenemisloost pisut katkendlikku, kuid mitmekesise ja huvitava ülevaate. — Kahe ülikooli kui tervikut käsitleva teose kõrval leiab kindlasti lugejaid

kolmas, õige kehakas monograafiate-kogu, mille sisuks on „Tartu üliõpilaskonna ajalugu“ ja mis käsitleb meie kõrgema õppeasutise õpilaskogu vanimast ajast kuni tänapäevani, kus juures eriti põhjalikult kirjeldatakse eestiaegse ülikooli õpilaskonna ja selle üksikute organisatsioonide arengut.

Ajalooliste tagasiivaadete ja teatavat ajajärku või selle erinähteid kirjeldavate teoste seast, milhistega meie kirjandus viimasel ajal on hakanud rikastuma, võiks laialdasemat tähelepanu leida koguteos: *Punased aastad. Mälestisi ja dokumente 1905. a. liikumisest Eestis I.* See rohkete piltidega illustreeritud suur köide tahab kaasaegsete ja kaastege laste memuaaride varal anda intiimse ja elulähedase pildi kõnealusest ärevast ajajärgust ja püüab ühtlasi säilitada tulevastele uurijatele materjali, mis iga aastaga muutub kättesaamatumaks, kuna vanemaid ja nooremaidki kaasaegseid ikka rohkem lahku elavate kirjast.

Tähelepanuväärivamaid tõlkeid käesoleval aastal on Friedrich Nietzsche „Nõnda kõneles Zarathustra“ (tõlkinud J. Polla, redigeerinud ja järelkirjutisega varustanud J. Semper). Selle teose ilmumine eesti keeles (Eesti

oli oma Viljandi kooliajal L. Suburgi majas sa-gedane külaline. Noorim tütar varises maan-lasse kooliajal, tema elu ei suutnud vanemate ja kasvatajate hellim hool päästa. Tema vaim oli kodust kaasaantud leivakotist liig ükskõig-selt toidetud keha arengust kaugele ette jõud-nud ja katkestas viimaks nõrga sideme. Siiski on kehva Kitsi talu katuse alt kerkinud eesti taeva alla kolm heledat tähte, olgugi, et niisu-gune isamaja ja lapsepõlve miljöö, nagu eelmi-sed read kujutavad, õigustavad suuri lootusi.

Keegi sügav mõttetark ütleb: „Iga inimene kannab eneses pilti sellest, mis temast peab saama. Niikaua, kui ta seda pole, ei asu ta hinges rahu.“ Nii hakkas Mari Tamm aegsasti aru pidama, millise elutee ta pidi enesele va-lima. Et isa kehv renditaluke suurt perekonda kuigi kaua toita ei suutnud, see oli kõigile selge. Kaugele ettenägevale isale valmistas südame-valu naise kaitsetu seisukord seaduse ees. Mees oli eesõigustatud asendis, temale oli kutsevalik hoopis kergem kui naisel, sellepärast ei olnud isal poja pärast palju muret. Ometi teadis ja tundis ta selgesti, et tema tütreid oma vaimu ja sitkusega iga mehe üles kaalusid.

Vahepeal oli öde Aino Peterburisse siirdu-nud, oma imekauni häälega teed murdma Eu-roopa kuulsaimaisse kontsertsaalidesse. Olles lõpetanud L. Suburgi kooli, haaras Mari sõsara sirutatud käe — ja oligi Peterburis kasvatajaks

ja õpetajaks kõrgetes perekondades, kuhu Aino talle tee tasandanud. Nende sidemete abil õn-nestus tal 1905. aastal päästa oma meest karis-tussalkade küüsisist.

Ka teda tõmbas vanematelt päritud suur musikaalsus laululavale, ning ta hakkas hoolega oma väga kõlavat, sügavat alti õe Aino juures lihvima. Kodulinnas, Viljandis, ta esineski õe Ainoga kontserdil suure eduga, aga loobus peagi kunstniku okasraalt. Tema oli sündinud pere-naine. Teda huvitas üle kõige otstarbekohane rahva toitlus, riietus, ühesõnaga: kodukultuur.

Peterburis tutvusid öed Tammed J. Raamo-tiga, kes Venemaa pealinnas kosjamõtetega eesti neidusid silmitses. Ei olnud see säärane mees, nagu enamik toleaeegseid eesti haritud mehi, kes jäid kõlkuma iga muulanna põllepaela külge, vaid J. Raamot juurdus sügavalt Eesti mullas, ja selle Eesti mulla kultiveerimise oligi ta oma eluülesandeks teinud. Teda ei võinud slaavlannade peenelt kultiveeritud, kuid eesti iseloomule nii võõras hurm, tema aade oli sü-dant soojendav eesti kodu, selle päikeseks õrn, tubli eesti naine. Nii sõlmiti 1899. a. kõige aate-lisemal alusel abielu, mis osutus pärastistes elu-tormides puhta kullana, mida ei võinud rooste rikkuda ega kaugused katkestada.

Peagi siirdus noorpaar Saksamaale, Königs-bergi, mille ülikoolis Jaan Raamot omandas dr. phil. aukraadi. Noorik oleks siin soovinud

Kirjanduse Seltsi kirjastusel) tähendab suurt saa-vutist, eriti praegusel aineliselt nii kitsikul ajal. Saksa keelt mitte või puudulikult oskajale avaneb seega võimalus süveneda ühe suurvaimu omapära-ssesse ja rikkasse mõtteilma ning nautida maailma täiuslikumat stiilimeistrit. Tõlge on erakordselt hästi õnnestunud, nii et lugejale kaotsi ei lähe al-gupärandi ükski varjund. Tõlke keel on rikkalik, lopsakas ja ometi lihtne ning üllas.

*

Kui senimainitud raamatud kõik on vähem-kät-tesaadavad oma kalli hinna tõttu, mis kõigub ena-masti 5—6 krooni ümber, siis leidub mõnda luge-misväärset ka odavais, „Looduse“ kroonise romaani köiteis. Tuntud Ungari kirjaniku C. Tormay „Vanamaja“ on peen ja tagasihoidlikult hin-gestatud väljalõige laialt ja sügavalt ühiskondlikku ellu ulatuvast perekonna-kroonikast. Omapäraselt ainekäsituselt ja selgepiirdelistelt kujudelt veetlev teos, mille tõlge kahjuks suurel määral segab luge-mist. — Ka ameeriklase Upton Sinclairi „Õli!“ väärleb lugemist, kuigi see suur ja väga laialdast ala haarav romaan on paiguti õige igav. Romaani aineks on petroolemiäallikate otsimise, kasutamise ja saadud kasu ebaõiglase jagunemise

kirjeldus, kusjuures autori poolehoid kuulub pisku-ga leppima sunnitud töölistkonna poole, kuigi ta vastasrinnas tähtsaimat esindajat ja teose peakuju kirjeldab erakordselt sümpaatlikuna. Romaan on meil vähetuntud Ameerika kirjanduse silmapaist-vamaid teoseid. — Haaravalt mõjub noore prant-suse kirjaniku R. Dorgelès'i maailmasõja kir-jeldustest koosnev raamat „Puuristid“, mis jätab unustamatu mulje oma sünge aimestikuga ja õilsa hingesoojusega. — Eelnimetatuist nõrgem on kaasaegse norra kirjaniku J. Bojeri romaan „Suurnälg“, mis mõjub laialivalgavana ja eba-määrasena. Parimad on siin reaalelu piiridesse jää-vad kirjeldused, kuna autori aateid propageerida püüdvad kohad jäävad uduseks. — Laen austria kirjandusest: P. Bussoni „Hingede rän-nak“ jätab nõudlikuma lugeja rahuldumata. Au-tor ei suuda oma fantastikasse uskuma panna ega veenda, kuhjab teosesse pealegi asjatuid rõvedusi. — P. Loti „Naine haaremist“ jätab täna-päeva lugeja ükskõikseks oma idamaise romantika ja elutüdimuse ning elupõletamise põhihelidega. Loti on meil enamtõlgitud prantsuse kirjanikke, kuid seniilmunud tõlgetega võiks nüüd ka piirdu-da, sest selle autori parim ja jõuküllaseim on tõl-gitud. — Kirjandusloolisel tähtis ja ka sisult hu-

enesele kaks paari silmi, et vaadata ja tähele panna, kuidas praktilised saksiannad võimalikult vähese vaeva ja kuluga suuri tulemusi kodumajapidamise alal saavutasid. Kohe taipas ta siiski, et kõik ei vääri järeletegemist, on liig külm ja hingetu eesti oludele.

Armastatud mehe kõrval leiutas Mari Raamot oma elutee Ta täiendas end Königsbergis ja Leipzigis kodumajapidamise alal. Kui ta siis mõneaastase Venemaal viibimise järele jälle kodumaa pinna jalge all tundis, ei ohjeldanud ta palavat soovi, eesti ödedele jagada neid suuri vaimlisi rikkusi, mida ta aastate jooksul välismaal hoolega oli kogunud. Alguse ta oli teinud juba Venemaal lühiajaliste majapidamise kursustega.

1911—1918. a. pidas ta oma Tartu lähedal asetsevas Sähkapuu talus majapidamiskooli. Imestama pani, mis siin kõik õpetati ja õpiti. Õpetajaid andis Tartu ülikool ja Soome, õpilasi tuli siia kõigest kodumaa nurkadest. Kõige oma intiimse võlu ja vaimu õilistava hõnguga kodutöö, mis kippus lõdva vabrikutöö eest juba taanduma, tõsteti siin jälle teenitud aukohale eesti kodus. Ema-emade proovitud eesti omapärased söögid toodi pimedast nurgast jälle eesti haritlase lauale. Kama ja korbid, tanguvorstid ja sült, paksud kapsad, kiisel, koduõlu ja rõõsad, neile kõigile leiti laual sobiv koht ja tarvidus, et nad aitaksid säilitada eestlase vääramatut kehater-

vist, tema vaimuvärskust ja sitkust suurte eesmärkide poole rühkimisel.

Siin, Sähkapuul, tõi M. Raamot oma vana õpetaja Lilli Subrgi unustuseudust jälle päeva-valgele, pühitsedes tema 75. sünnipäeva säärase suurejoonelisusega, nii haritud eesti seltskonnas, nagu eluvõitlustes vintsutatud, kuiv noorusliku südamega vanake seda oma nooreea sädelevamates unelmais ei oleks mõistnud kujutada Nii mõistab ainult suurvaim oma vanemaid, oma kasvatajaid austada.

Kahju, et kummalisim kultuursaavutis Sähkapuul nii ruttu pidi hingusele minema. Aga saksa okupatsioonivõimud ei mõistnud nalja, nad tõmbasid eesti hingamise-torud täiesti kinni — surm pidi järgnema. Isegi vangileib ei pidanud vahval M. Raamotil „sakste armust“ maitsmata jääma.

Kuid ei murdunud Taara tamm. Ta juured aina tungisid sügavamale Eesti mulda, ta latv püüdis kõrgemale valguse, päikese poole. Kõigis õilsais rahvuslikes üritusis on Mari Raamotil juhtiv osa, otsustav sõna rääkida.

Nii seisab ta 60-aastase noorurina oma leegitseva südamega, tulvil tuld kalli kodumaa vastu, ülemaalise kodukaitse esimese naisena juhtival kohal parimate meeste kõrval.

Andku taevas talle jõudu, armastust, edu, tervist teiseks 60. aastaks õnnistusrikast tööd!

L. Mõru.

vitav on daani suurima stilimeistri J. P. Jacobseni „Maria Grubbe“, millele kirjastus on pealkirjaks andnud „Ühe naise saatus“, arvatavasti lugeja ligimeelitamiseks, mida taotellakse ka maitsetu ja sisuvõõralt tõlgitseva kaanepildiga.

Lisaks LUB'i ja kroonise romaani sarjale on „Loodus“ hakanud välja andma kolmat odavat seeriat nime all „Tänapäeva romaan“, mille seniilmunud numbrite juures peatume edaspidi.

M. Sillaots.

Veste tänapäevast.

Hallo, lugeja! Kas vajate midagi õpetlikku hingekinnituseks? —

Ette teete juba igavustväljendava grimassi või irve.

Arusaadav: elu on isegi õpetlik, kust kandist teda ka silmitsed. Ta õpetlikkus — muu seas — seisab ka selles, et ükski õpetus tänapäev pole püsiv kas või homseni: kõik vanad tõed on löödud uperkuuti, kõik traditsioonid heidetud kolikambri, s. t. raamatutes on nad olemas, aga inimeste südames teps mitte enam.

Millisel alusel astud sa, hing, — kui sa pole mitte mõni üldtunnustatud mõttetark Indiast — inimeste ette ja lausud: „Naaber, ela nii või nii, siis saad sa õndsaks, või oled eeskujulik kodanik ja inimene.“

Õpetatav naerab sulle lihtsalt näkku. Tõmbab lagedale tosin enda tõdesid ja pakub neid sulle: „Ela sina nii!“

Tänapäeval on igal — vestitaskus või käekotis — enda isikupärane tõde, sõltumatu kaasimeeste tõest. Harilikult on ta tilluke ja nigel ning äripäevalik: just nagu mõni käsimasin — pipra-veske või paberrossitältja — ainult koduseks tarvitamiseks, soovikohaselt siia-sinna paigutamiseks: kuidas rohkem käe pärast ja kasulikum...

Sarnane pööratav, väänatav tõde on just nagu käätuslatern, millise üks laialttuntud kodanik ühes meie supellinnas riputanud enda soliidi keskkeha haripunkt, et valgustada teed pimedail tänavail; ainult jalgeesist valgustab ta, mitte kõrgust ning kaugust.

Kõigil on sarnane algeline latern, s. t. mingisugused mõisted ja arusaamised maailmast ja asjust. Et sarnaste laternate valgus sageli pole küllaldaselt ere ja helkjas, seda näitab omavaheliste kokkupõrgete ägedus ja toorus...

Margaret Sanger'i elutöö jubel.

Tänavu suvel pühitseti New-Yorgis vana, tagasihoidliku ja väga haiglase naise avaliku tegevuse 25-aastast juubelit. Tema nimi on hästi tuntud mitte ainult sotsiaalsetest küsimustest huvitatud ringides, vaid ka Ameerika politseile ja kohtutele.

Professor Adams, arstiteaduse akadeemia president, pöördus oma tervituskõnes juubilarile poole järgmiste sõnadega:

„Meie tänane armas juubilar on vangistatud olnud 12 korda, kohtu poolt kinni mõistetud 9 korda ja veetnud 25 kuud vanglas.“

Milline kummaline elukäik, mis siiski välja jõudis üldtunnustatud tegelase juubelinini!

Margaret Sanger on aga puhtavereline ameeriklanna. Poole oma eluea töötas ta halastajaõena — peamiselt New-Yorgi vaesetes linnaosades, urgastes, kus peitub nälg, häda ja viletsus.

25 aasta eest kirjutas ta oma mälestused sellest tööst. Raamatu pealkirjaks ongi „New-Yorgi mülgastes.“ Raamatu mõju kui ka menu olid üllatavad. Margaret Sanger jutustab selles kurnatud emadest, kes ei suuda toita omi näljaseid lapsi, keda elu muutnud nii karmiks, et nad neid peksavad; ta jutustab lasterohkete perekondade töötutest isadest, kes põgenevad

kodust — näljaste laste nutu ja naise needimiste eest, kes jooavad endid surnuks; ta jutustab noortest tütarlastest, kes, põgenedes sellest masendavast ümbrusest, mustusest, näljast ja lakkamatust vihast, satuvad avalikku majja ehk aga naistega kauplejate kätte.

Palju masendavat jutustas omas raamatus Margaret Sanger. Ta jahmatas oma lugejad ja — ehmus ise. Tema silme all hukkusid tuhanded, kümned tuhanded lapsi, noormehi, tütarlapsi. Chikagos, Philadelphias, Rio de Janeiros, kümnetes teistes suurlinnades, hukuvad samuti sajad tuhanded, miljonid inimesed. Need kõik on nagu liigsed hinged elu üldises pidulauas. Nad peavad end toitma riismetega, mis langevad õnnelikumate laualt, kuid neidki on liig vähe ja nende pärast inimesed võitlevad, neavad üksteist, isegi tapavad üksteist.

„Ning otsekui õnnetuseks“, kirjutas Margaret Sanger, „on just kõige viletsamates oludes sigivus kõige suurem. Rikastel ehk jõukatel on harva rohkem kui paar-kolm last, aga vaesed, kerjajad on koormatud suurte perekondadega. Millest on see tingitud? Kuidas pehmendada seda sotsiaalset häda?“

*

Puudub tihti suur ühine tööde, hiiglalatern, mis asetseks mitte seedimiselundite kohal, vaid palju kõrgemal, inimeste peade kohal, või veel ülevalpool. —

Mis võiks olla meile sarnaseks üldvalguseks, sarnaseks vaimliseks hiiglalaternaks?

Kas kodumaa? — Jah, muidugi! Siis, kui ta suudaks anda piima ning mett kõigile soovitud rohkuses; kui ta võimaldaks tütardele-poegadele mitte ainult platoonilist, taevalist ilutsemist ja unistamist, vaid reaalseid naudinguid söömingute-joomingutega, kaunite rüüdega, ilusate elamutega...

Nii aga nagu on too maa tõelikult — väike, vaene, vaevalt tuntud — suudavad teda pidada endi ainsaks valguseks vaid suured idealistid, inimesed mitte siit maailmast, sest: idealismist ei jää midagi näppu, idealism ei sünni suhu pista ega selga panna, öeldakse. —

Aga ehk kõlbaks meile valguseks, kõikiühendavaks lülits riik kui suurejooneline üldrahvalik organisatsioon.

Tema kasulikkus on ometi kodanikule ikägakatsutatav: oma riigi firma all avaneks meile, kui rahvale, esmakordselt võimalus end esitella maailmale; sama sildi all võime saada isegi kuulsaks, kui endid veidi pingutame. Seda tahame ju?

Kuulsusihia võib pesitseda mõnikord üsna primitiivseis inimtüübes. Võtkem näiteks kas või too noor neiu, kes põgenes südatalve ajal kodust ja veetis nädalapäevad jumalatuksi paos mingisuguses küünis. Kui ta leiti ja teo põhjust juureldi, seletas neiu: „Tahtsin, et lehed minust kirjutaksid.“

Või jälle teine lugu: tütarlaps, kes rääkis ainult eestikeelt, läks gitarr kaenlas, siitspluus seljas, tühjus tingelpungas — rändama ümber maailma, „saavutama kuulsust endale ja — Eestile...“

Eks ta ole! Kuulsust Eestile toome mõnikord teadlikult, samas taas ebateadlikult. Vaene Eesti võtku aga vastu igat sorti kuulsust!

Värskema uudistootena kuulsuse alal võisime pakkuda maailmale ülidemokraalikkust: ei soovi saada presidenti. Kogu maailmas valitsevad presidendid, aga, näe, meie ei vaja teda! Meil on riigivanem, keda võime „uuendada“ nii tihti kui soovime — valitsuskriiside kaudu. Meie ujume otse võimukülluses: valitseme iseendid.

Teatavasti on iseenda valitsemine suurim kunst, mis nõuab kultuuri, arengut, kasvatust. Ju siis meil seda kõike leidub nõuetaval-määral.

Lipsab siiski vahel silmi eest mööda ka mõni ebailus sündmus: mõni poliitiline kõrvakiiluke,

„Kord ööse!”, kirjutab Margaret Sanger omas hiljuti ilmunud raamatus „Minu võitlus”, ei saanud ma uinuda; ma pidin mõtlema, mõtlema, mõtlema. Minu silme ees möödusid pikas reas häda, puuduse, ahastuse pildid, mida ma viimastel aastatel niipalju näinud. Ma tõusin süngist, läksin avatud akna juurde, vaatasin sealt kuhjatud vanu, muste maju, kus kokkukuhjatult elavad mehed ja naised, noored ja vanad, nooredmehed ja tütarlapsed ja päris väikesed. Ja mu peas välkus mõte:

„Nad on liig sigivad. Peab minema nende juurde ja neile jutlustama, et nad võimalikult vähem sünnitaksid. Peab õpetama kainemalt mõtlema nii mehi kui naisi!”

Ning samal ööl otsustas Margaret Sanger pühendada oma elu sellisele propagandale.

Teda ootas raske pettumus. Mõnikord oldi temaga päri, kuid keegi ei tahtnud temale appi tulla. Üks arst, kuulates teda, ütles: „Teie vist tahate saada märtriiks. Kuid mina siiski eelistan oma korterit — olgu meie vanglad kui eeskujulikud tahes. Ärge unustage, et meie oleme Ameerikas!”

Ja tõesti ei oskanud Margaret Sanger sellega arvestada. Just tol ajal tegutses Ameerikas suure hooga hirmus „Ku-Klux” — vandeselts, kes valvas kõrvalekaldumisi üldtunnustatud kõlblusmõistetest ja sageli raskelt karistas „kurjategijaid.”

1912-mal aastal sõitis Margaret Sanger

Prantsusmaale, et seal kohapeal ligemalt tutvuda laste arvu piiramise küsimusega, mis Prantsusmaal nii põhjalikult läbi viidud.

Pariisis kohtas ta arste ja sotsiaaltegelasi, uuris teda huvitavat küsimust põhjalikult, ja varustatud tarviliste teadmistega — pöördus tagasi Ameerikasse 1913-mal aastal. Juba siis avaldusid ta juures tiisikuse tundemärgid, kuid ta heitis sellele käega, kui tähtsusetu kõrvalnähtuse peale, mis ei tohi takistada ta tööd.

Varsti peale kojujõudmise suutis ta koguda väikese ringi poolehoidjaid oma kavadele. Üks neist oli kaunis jõukas ja andis Margaret Sanger'ile raha ajakirja väljaandmiseks. Ajakirja nimeks oli „Mässuline naine” (The woman rebel). Peaaegu kõik trükitud eksemplarid jagas Margaret Sanger tasuta välja naistele, esijoones vaesetes linnaosades, seletades ja täiendades veel suusõnaliselt ajakirja sisu.

Pikapeale kasvas huvi ajakirja vastu väga laialdastes ringkondades. Kuid samuti hakkas ajakirja vastu huvi tundma ka politsei. Trükikoda, kus seda trükiti, sai esimese hoiatuse.

Seda ei pandud tähele. Nüüd ilmusid politseinikud trükikotta ja korjasid ära vasttrükitud numbrid. Haiglane, kõhetu Margaret Sanger ärritub, vihastub, seletab.

Kuid asi muutub ikka hullemaks. Postivalitsus ei saada edasi ajakirja pakkisid. Bostoni jõuavad nad rikutuna, petrooleumiga ülevalatuna.

mõni väike kõrvalhüpe kõrberüüste näol rahva rahakoti arvel jne., aga pruugib siis just president olla sellaste sekelduste selgitaja? — Ei! ta ei sobi meile sugugi. Ei tea pealegi kuidas teda käidelda: võivad tekkida eksimused torukübara ja aumärkide tarvitamise küsimuses või mõnes õuetseremoonias. Naeruvääristame vaid endid. Ja veel: pole hea kui mõni kodanik ronib liig kõrgele. Raske on alati vaadata üles; kael jääb kangeks ja süda läheb pahaks.

On nii kerge ja kodune tunne, kui kõik püsisvad parajal keskpärasuse tasemel. Ja püsisvadki. Väljapaistvust eriti karta pole. Ega muidu rahvahäälletuse puhul poleks hädaldatud: „Kui valiksimegi presidendi, kust võetame aga kandidaadi?!” Sarnane tüüp olla veel sündimata. Temas pidavat olema keskendatud kõik meie tähtsamate poliitikategelaste voorused, ilma ühegi veata. —

Näete, naised! Ülesanne tulevikuks: kasvatada Eestile president, kes oleks kõigi inimvooruste ladu: tarkuse, headuse, vahvuse, tubliduse eeskuju. Sõnaga — lendav täht maailmaruumis, kelle ilmumine tooks õnne rahvale. Päästaks kõigest kurjast, hoiaks vabana, rikastaks, kisuks välja võlakoorimate alt ja kriisi lõugade vahelt.

Nagu uut Maarjat kummardaksid siis sarnast presidendi ema kõik need, kellele president paisab ainsa lunastajana.

See vaga sündmus oleks kaunis.

Ent kaugelt kaunim oleks too, kui palju eesti naisi sünnitaksid ja kasvataksid Eestile hulk häid kodanikke, kes — presidendiga või ilma — võiksid olla kodumaale auks, iluks ja — kasuks.

Sest: kriiside kriis, tuhatkordne kriis on inimestekriis, — heade, ausameelsete, omakasupüüdmatute kodanike nappus poliitikas ning igal alal.

Kergem on leida arstimist ainelise kriisi kui vaimse vastu.

Ligineb sügis, hall, rõõmutu. Päike eemaldub meist...

Naised, olgem päikeseks enda ümbruskonnale, olgem tõeliku kultuurivalguse ja humaansuse, inimarmastuse kandjateks ühiskonnale. Tõstkem ühisel jõul kõrgele suur tõelatern, millelt paistab kaugelt tulikiri, kõigi organiseeritud naiste lipukiri: „Tee teisele seda, mida sa tahad, et teine teeks sulle.”

KÄO ORVIK.

Margaret Sanger aga saab ähvarduskirju surnu pealuu ja teiste hirmuäratavate kujutus- tega.

Trükikoda, kartes sekeldusi, keeldub aja- kirja trükkimast, Margaret Sanger on ahastu- mas. Kiirelt kirjutab ta broshüüri „Perekonna arvu piiramine” Hommikust õhtuni jockseb ta mööda trükikodasid: keegi ei trüki ta tööd. Mitte mingi hinna eest ei taha nad seda teha. Lõpuks ometi leiab ta julge, temale kaasa tundva trükkija. Trükkimine sünnib suure ettevaatusega: kogu aeg on vahid väljas.

Ja kui broshüür viimaks ilmub, antakse Margaret Sanger kohtu alla: „perekonna püha- duse rüvetamise eest.”

Seekord pääseb ta rahatrahaviga. Hiljem mõistetakse raskesti haige naine türmi. Tema poolt asutatud nõuandepunktid naistele suleti.

*

Politsei agarusel Margaret Sangeri tagakiu- samisel oli vastupidine mõju. Margaret San- geri püüded leidsid sooja poolehoidu laialdastes ringkondades. Kui ta istus türmis, siis selle värvate ees korraldati temale suuri auaval- dusi.

Temale toodi sinna maiustusi, lilli, kirjutati vaimustatud kirju. Ning vabanes vangist algas see väike, nõrk naine uuesti vankumatu- it võitlust oma idee eest, kirjutas sellest, esines kõnedega, — viis oma mõtted ikka laiematesse hulkadesse.

Ning mõte ise kasvas, edenes. Tema poole- hoidjateks said paljudki endised leppimatud vaenlased. Tema raamatud ja broshüürid leid- sid suure lugejaskonna ja mitmed neist on tõl- gitud paljudesse keeltesse.

Ameerika suurlinnade vaeses linnaosades on Margaret Sanger'i nimi ja isik üldtuntud ja üldarmastatud, isegi jumaldatud.

Nüüd on ta õpetus, kui tema mõtteid nii nimetada võib, isegi kiriku poolt tunnustatud. Vähemalt Ameerika metodistlike kirikute poolt soovitatakse Margaret Sangeri raamatuid.

Haigele, peaaegu surevale naisele on see suureks rahulduseks. Ja kui pidustustel, mis korraldati ta 25-aastase töö juubelil, üks selle korraldajaist seletas, et New-Yorgi vaeses linnaosades sündivus on langenud „peaaegu normaalsele arvule”, siis ei suutnud elatanud juubilar ennast tagasi hoida, vaid valas rõõmu- pisaraid.

Naiste ühistunne.

Tänavusuvisel Shveitsi Naisliidu peakoos- olekul äratas erilist tähelepanu ja leidis suurt poolehoidu proua Du Bois kõne naiste ühistun- dest. Kuna see aine on täitsa rahvusvaheline ja kuna see peaks olema huvitav ka meile, toome allpool eelnimetatud kõne kokkuvõtte, nagu see ilmus Shveitsi Naisliidu häälkandjas.

„Aine, mille üle ma täna kõnelema pean: naiste solidaarsus ehk, lihtsamalt öeldud, naiste ühtekuuluvuse tunne, — on mul juba ammu südamel. Lubage sellepärast, et ma selle käsi- tamisel kõigepealt räägin isiklistest elamustest.

Oma elu pikmel olen ma sageli kannatama pidanud naiste vähese ühistunde all — niihästi oma sotsiaalses töös kui ka naisliikumise eest- võitlejana, ning ma usun, teil kõigil siin on sa- mu kogemusi: mõtteid, mis meile kallid, meie püüdeid on naeruvääristatud, meile on vastu töö- tatud just nende poolt, kelle heaks meie end pin- gutasime.

Mis on siis õieti solidaarsus? See on vastas- tikune ühtekuuluvuse tunne, mis igale üksikule võimaldab rahulduse ainult siis, kui ka teistel samad võimalused on. — Ebasoodne poliitiline ja majanduslik olukord, mille all praegu kannat- tab kogu maailm, on täiuslikuks seletuseks sei-

sukorrale, kuhu võib välja viia ühistunde puu- dus.

„Igaüks enese ette!”, see kurb hüüdsõna on pääsenud võimule kõigis riikes. Kuid ometi pea- me välja jõudma praegusest seisukorrast.

Miks aga on meestel omavahel nii suur ühis- tunne, kuna ta meil, naistel, kahjuks puu- duma näib? Nagu paljude teistegi naiste nõr- kuste kohta, nii peab ka ühistunde puuduse kohta seletust otsima naiste arenemisloos, ning mulle näib — selle põhjuseks on meie kauaaegne rõhutud, õigusetu seisukord. Aastatuhandete kestel elas naine ainult mehele ja mehe kaudu, kellest ta olenes täiel määral, teda hinnati ai- nult poegade emana. Selle tõttu olid kõik teised naised temale loomulikud võistlejad, keda pidi ületama iluga, osavusega, vaimuga ja ka kava- lusega. Naiste ühistunne on noor, moodne mõis- te, milline ei võinud areneda vanal ajal, ei ka veel keskajal, see on nii noor mõiste, et isegi tänapäeva parimad naised, kel ei puudu avar silmaring, isegi naisliikumise poolehoidjad, ko- guni selle eestvõitlejad, ainult vaevaga suuda- vad seda teostada.

Ma võiks selle kohta tuua häbistavaid näi- teid.

Ja ka meie siin, — kas meie oleme alati teadlikud naiste ühistundes?

Kuid mõiste ise siiski areneb ja selle rõõmustavaks tõenduseks on alaliselt kasvav naiste ühissettevõtete arv ja nende õnnelik areng.

Vajame aga veel suurt kasvatustööd, et naistes arendada enesestmõistetavat suurt ühtekuuluvuse tunnet. Need, kel on olnud naiste töö alal tegemist majandusliste või poliitiliste küsimustega, tunnevad raskusi, mis kerkivad näiteks naiste ametiühisuste asutamisel; nad teavad, kui raske on ära hoida naisi näiteks sellest, et nad väikese isikliku kõrvalteenistuse pärast kergesti nõus on maha suruma nende naiste palkasid, kes sellest elama peavad.

Nagu juba öeldud, vajame sel alal veel kasvatust. Algame kõige pealt enestest. Meie oleme oma kasvatuse ja hariduse, oma huvide tõttu, mis aitavad täita meie elu ja südant, eesõigustatud seisukorras. Eesõigused aga kohustavad. Sellepärast ärgem kurtkem solidaarsuse puuduse üle meie vastu, vaid algame siin enese vaatlemisega.

Meie peame olema solidaarsed kõigega: noorsooga, keda meie sagedasti valesti mõistame ja hindame, sest et tema elu teisiti hindab, elu omal viisil elada tahab. Aga peame meeles, et noored on arenenud, et nad on head, osavad, et nad kogu hingega on väljas oma arvamiste eest, isegi kui need on lahkuminevad meie omist. Katsume neile ligineda, varsti peame ehk nende kätte usaldama töö ja ülesanded, mis meile armsad, mis meie elu täitsid! — Olgem solidaarsed ka nende meist vanemate naistega, kes enne meid töötanud ja kes väärivad meie poolehoidu, meie lugupidamist ja arusaamist!

Ning kõige pealt — olgem solidaarsed oma kaasaegsetega, nendega, kes koos meiega kannavad tänapäeva raskusi. Kuipalju väiklust, arvustustahet ja armukadedust valitseb meie vahel: kui raske on meil üksteist õiglaselt hinnata! Ja ometi vajame meie kõik naiselikku poolehoidu, igatseme tunnustavat sõna oma kaasõdede poolt, vajame julgustust. Miks meie nii harva avaldame oma lugupidamist, ütleme armsa ja julgustava sõna, isegi siis, kui see meil meeles mölgub? Ma mõtlen peamiselt nende peale, kes igapäev meie eest väljas on ja keda meie nii sageli jätame üksinda võitlusse. Ma mõtlen ka meie leppimatusele teiste naiste kavatsuste vastu, usalduse puudumisele nende vastu.

On naisi, ja meie kõik vist tunneme ka sarnaseid, kes alati on solidaarsed. Ma olen neid näinud aga pigemini rahvusvahelisel alal, kui rahvuslikes töös või perekonnas. Need on naised avara ja suursuguse mõtteilmaga, kes seisavad suure töö keskuses, kes on vabanenud väiklasest enesearmastusest, nende elu hooval enesest soojust ja valgust. Katsume jälgida neid ka oma väikeses koduses elus! Ma olen aga ka näinud solidaarseid naisi, keda keegi palju ei tunne ega tähele pane, lihtsaid naisi, kes elavad vaikselt, kuid kelle soe süda, kelle terve elu on solidaarsuse mõiste kehastus. „üks kõigi eest, kõik ühe eest“ — see peaks olema meie hüüdsõna.

Naiste solidaarsus on alles algastmel, selle arenemine aga võiks meid viia ligemale kogu inimsoo solidaarsusele. Sest tõsine solidaarsus on — arusaamine ja armastus.

KROONIKA.

RAHVUSVAHELISE NAISLIIDU JUHATUSE KOOSOLEK GENFIS.

Juuni lõpul pidas Rahvusvaheline Naisliit oma juhatuses koosolekut Genfis, ning selle päevakorrast võib näha, kuidas kõik ilmapoliitika sündmused kajastuvad rahvusvahelises naisliikumises. Erilist tähelepanu äratasid tänavusel peakoosolekul aruanded Rahvasteliidu sotsiaalse töö ja rahvusvahelise tööbüroo tegevuse üle, kuna neil tööaladel soovitakse Rahvusvahelise Naisliidu kaastööd ja see on ka hädatarvilik. Suure rahulolemisega võeti teatavaks, et Rahvusvahelise Naisliidu abijuhataja m-me Avril de Sainte-Croix on valitud rahvusvahelise tööbüroo asjatundjatekomisjoni, milline loodud naiste töö küsimuste uurimiseks. Koosolekul vastuvõetud otsustest väärivad tähelepanu kavatsetav üleskutse rahvuslistele liitudele, pöörduda oma valitsuste poole palvega, et rahvasteliidu koondamise kavad, mis mõel-

dud kokkuhoiu sihis, mitte ei pöörduks selle sotsiaalse tegevuse vastu, vaid et pigemini koondadakse väljaminekuid sõjavarustuse peale, mille tagajärjel teostuks isegi suur kokkuhoid kõigis riikes. Kuid rahvusvahelise Naisliidu Juhatus asus Genfis kindlal arvamisel, et kaugegtki veel mitte küllaldasel määral pole naised esitatud nii Rahvasteliidus kui ka rahvusvahelises tööbüroos, tuleb veel edasi töötada selles sihis, et naised seal omaksid väärilise kaalu, seks, et nad seal saaks mõjukalt kaasa kõneleda nende küsimuste otsustamisel, mis kogu maailma naiste poolt tarvilikuks peetud, milliste läbiviimine usaldatud rahvusvahelise naisliidu juhatusse. Teatavasti pidi tänavu suvel aset leidma liidu üldjuhatuses koosolek Stokholmis, kuid arvestades majandusliikude raskustega, arvati, et osavõtt sellest ei saa tarviliselt elav ja liikuti edasi üldjuhatuses koosolek tulevaseks suveks.

Väljaandja: Eesti Naisliit.

Vastutav toimetaja: Marie Reisik.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk, Tallinnas 1932.